

J. Lepiarczyk

Miasto Kraków : kronika za lata 1952-1953

Ochrona Zabytków 7/1 (24), 54-57

1954

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA

PRACE KONSERWATORSKIE

MIASTO KRAKÓW. KRONIKA ZA
LATA 1952—1953.

Utworzenie Urzędu Miejskiego
Konservatora Zabytków.

Na skutek inicjatywy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie i w oparciu o ustawę o jednolitych organach władzy terenowej z dnia 20 marca 1950 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki utworzyło Urząd Miejskiego Konservatora Zabytków, który rozpoczął działalność w dniu 1 września 1952 r. Brak osobnego Urzędu Konservatorskiego dla miasta wobec przeciążenia konservatora wojewódzkiego odczuwano już od dawna.

Stan zabytków Krakowa.

Fatalny niejednokrotnie stan zabudowy zabytkowej Krakowa, zwłaszcza architektury mieszczańskiej, nie jest wynikiem spustoszeń wojennych, których Kraków szczęśliwie uniknął w okresie obu wojen imperialistycznych, lecz rezultatem gospodarki kapitalistycznej, która w ostatnich stu latach zniekształciła w istotny sposób dawny charakter i wygląd miasta przez niesłychane zagęszczenie zabudowy, radykalne przeróbki setek kamienic i niewłaściwe ich użytkowanie, powodujące niejednokrotnie zniszczenie ich elementów stylowych. Stare miasto, lokowane przed siedmiu wiekami, spełnia po dziś dzień rolę centrum Krakowa, mimo że granica jego wydolności usługowej pod tym względem już od dawna jest przekroczona.

Dla charakterystyki stanu zabytków Krakowa — najbogatszego pod tym względem miasta w Polsce — wystarczy kilka cyfr: Wielki Kraków liczy około 1000 obiektów architektury zabytkowej o charakterze monumentalnym i mieszczańskim; nadto dochodzi do tego znaczna ilość budownictwa drewnianego, wiejskiego, zwłaszcza na terenach nowo przyłączonych. Pod względem technicznym około 40% obiektów wymaga generalnego remontu a nawet odbudowy. Pod względem zachowania stopnia wartości zabytkowej około 60% obiektów wymaga zasadniczych robót konserwatorskich. Nie ma prawie w Krakowie ani jednej kamienicy zabytkowej, która by się zachowała całkowicie w swej pierwotnej postaci lub nie wymagała korektur, rekonstrukcji i uwolnienia od szpecących

i bezwartościowych przeróbek. Nie zachowała się w całości w swym pierwotnym wyglądzie ani jedna kamienica średnio-wieczna, zbyt mało mamy też kamienic renesansowych względnie dobrze zachowanych. Większość wykazuje wszystkie nawarstwienia stylowe epoki nowożytnej a przede wszystkim wielkie zniekształcenia, dokonane w drugiej połowie w. XIX i pierwszej połowie w. XX. Około 30% kamienic zabytkowych uległo w tym okresie nadbudowie, olbrzymia większość straciła zabytkową stolarszczyznę, ani jedna kamienica nie posiada dziś pierwotnego pokrycia dachowego; nie zachowała się w całości ani jedna fasada z dawnymi tynkami i dekoracją polichromiczną. Ponad 90% kamienic jest nieodpowiednio użytkowanych przez sklepy, magazyny, warsztaty, wytwórnie, małe fabryki, biura itd., wykazuje przeludnienie i złe warunki mieszkaniowe. Obrazu miasta dopełnia zły stan nawierzchni i bruków ulic, ujemna w skali i wyrazie zabudowa nowoczesna w dzielnicach zabytkowych, zniekształcenia urbanistyczne i zaniedbanie pod względem estetyki, czystości i porządku jak również silna dewastacja parków, plantacji i ogrodów publicznych.

Program konserwatorski.

Naszkiecowany pokrótce stan starego Krakowa wskazuje na ogromny zakres i złożoność jego problemów i zadań konserwatorskich, które powiązane są w sposób integralny z całością zagadnień gospodarczych, społecznych, budowlanych, komunikacyjnych, mieszkaniowych, kulturalnych i urbanistycznych. Plan perspektywiczny w zakresie konserwacji zabytków Krakowa musi zmierzać do pełnego uzdrowienia Starego Miasta i innych dzielnic zabytkowych. Na okres najbliższy (w bieżącym planie 6-letnim i nadchodzącym 5-letnim) przewiduje się z jednej strony pełne, dokładne poznanie i zanalizowanie stanu miasta pod względem wartości zabytkowej, stanu technicznego i sposobu użytkowania, dalej przewiduje się opracowanie inwentaryzacji i dokumentacji, i wreszcie opracowanie programu należytego użytkowania dzielnic zabytkowych. Z drugiej zaś strony koniecznym jest podjęcie odbudowy obiektów zniszczonych w czasie ostatniej wojny i okupacji oraz przeprowadzenie najpilniejszych prac zabezpieczających i konserwatorskich bie-

Ryc. 52. Kraków — polichromia ścienna sali I piętra domu przy ul. Floriańskiej 28

jących (np. średniowieczne mury obronne, portale, sienie i dziedzińce kamienne renesansowych, zabytki malarstwa i rzeźby), inicjowanie i kontrola robót prowadzonych z ramienia innych inwestorów. Tu też należy wspomnieć o wielkiej akcji przebudowy urbanistycznej i architektonicznej otoczenia Wawelu (prowadzonej przez specjalny Komitet z inicjatywy M. R. N.) oraz dzielnicy Kazimierz (przy współpracy z Miastoprojektem i D.B.O.R.). Omówione niżej prace konserwatorskie w roku 1953 nie stanowią jeszcze w pełni przykładu realizacji nakreślonego tu programu.

Collegium Maius (ul. św. Anny 8)

Najpoważniejszą pracą konserwatorską, prowadzoną w Krakowie od kilku lat jest odnowienie historycznego Collegium Maius U. J. pod kierunkiem prof. dr. Karola

Estreichera i inż. Alfreda Majewskiego¹. W r. 1952 ukończono rekonstrukcję dachów nad częścią skrzydła od ul. św. Anny oraz nad traktem od ul. Jagiellońskiej — tzw. Rezydencją; otrzymały one dawną sylwetkę oraz pokrycie karpiówką. Obie fasady przywrócono już prawie w całości do wyglądu z czasu przed restauracją neogotycką. W r. 1953 ukończono w zasadzie restaurację ośmiu sal, w tym Auli Jagiellońskiej i Stuba Communis oraz częściowo także tzw. Sali Obiedzińskiego. Pierwsza z nich otrzymała drewniany kasetonowy strop ze złożonymi rozetami, wykonanymi na wzór kilku zachowanych oraz okazały portal późnorenesansowy kamienny z r. 1593, pochodzący z Sali Pańskiej dawnego Ratusza krakowskiego, przeniesiony do jednej z sal Collegium w pierwszej poł. w. XIX. Stuba Communis, w której znajdują się obecnie schody gdańskie z początku XVIII w., przeniesione z pałacu w Krzeszowicach, otrzymała strop drewniany belkowany z dwo-

¹ Patrz „Ochr. Zab.”, nr 1, 1953, s. 9.

Ryc. 53. Kraków — polichromia ścienna sali I piętra domu przy ul. Floriańskiej 28.

ma sosrębami oraz piec renesansowy, uratowany z Głębowic i pochodzący z r. 1647. Okna obu sal uzyskały oszklenie gomójkowe. W odrestaurowanych salach urządzona była w r. 1953 wielka Wystawa Kopernikowska. W r. 1954 przewidziane jest ukończenie obu fasad od ulicy św. Anny i Jagiellońskiej oraz wnętrz. Wobec częściowego przywrócenia fasad dziedzińca i dachów do dawnego wyglądu usunięto pseudogotycki pomnik Kopernika z r. 1900 (wykonany przez Cypriana Godebskiego), który przeniesiono na plandy w pobliżu głównego gmachu U. J., tj. Collegium Novum.

Collegium Iuridicum (plac Wita Stwosza).

W r. 1953 ukończono pracę przy nowej fasadzie średniowiecznego Collegium Iuridicum U. J. od strony placu Wita Stwosza. Budynek otrzymał od tej strony nachyloną ukośnie jak szkarpy okładzinę ka-

mienną oraz portal boniowany wczesno-barokowy, na razie zamknięty oknem. Uporządkowanie nawierzchni placu nastąpi w r. 1954.

Mury obronne przy Bramie Floriańskiej.

Podjęte po dwuletniej przerwie w r. 1953 prace konserwatorskie przy murach obronnych na odcinku między Bramą Floriańską a Basztą Stolarską od strony miasta przyniosły odtworzenie średniowiecznych (zapewne z XIV—XV w.) schodów kamiennych, prowadzących na ganek straży. Prace w r. 1954 będą miały na celu przywrócenie na baszcie Stolarskiej ganku na konsolach kamiennych. Jednocześnie Pracownice Konserwacji Zabytków w Krakowie rozpoczną dalsze badania i studia celem przygotowania projektu konserwatorskiego dla dalszych odcinków, tj. Bramy Floriańskiej, Baszty Ciesielskiej, Arsenалу i Barbakanu,

jak również projektu rozwiązania otoczenia tego całego zespołu.

Dom Matejki (ul. Floriańska 41).

W r. 1953 ukończono trwający od kilku lat (1949) generalny remont tej historycznej kamienicy, mający na celu całkowite zabezpieczenie techniczne (przez wymianę stropów i innych części nadwątlonych) oraz adaptację na cele ekspozycji muzealnej i przywrócenie do wyglądu z czasów życia Matejki (przez usunięcie szeregu przeróbek Z. Hendla). W czasie prac remontowych odświeżono trzy zabytkowe stropy belkowane: w Sali Studiów na parterze z r. 1717, w Salonie Matejki i pokoju jego urodzin na I p., również z początku XVIII w. Sale pierwszego piętra odzyskały w pełni swój wygląd i urządzenie z czasów Matejki. Prace zostały przeprowadzone pod kierunkiem dr Edwarda Łepkowskiego, kustosa Domu Matejki i według projektów mgr inż. Fr. Christa. Uroczyste otwarcie Domu nastąpiło w dniu 25 listopada 1953 r. w czasie Sesji Matejkowskiej.

Dom przy ul. Józefa 21 (na Kazimierzu).

W r. 1953 rozpoczęto prace rekonstrukcyjne przy zabytkowej jednopiętrowej kamienicy narożnej, wzniesionej w stylu biedermeier w r. 1821. Budynek przeznaczony jest na biura Centrali Handlowej Sprzętu Medycznego. Dokumentację opracowali Pracownicy Konserwacji Zabytków w Krakowie (mgr Tadeusz Żychiewicz i dr inż. Stefan Świszczowski). Kamienica odzyska drugie piętro od narożnika według pierwotnego projektu oraz łamany dach krakowski. Ukończenie prac przewidziane jest w r. 1954.

Polichromia ścienna wewnątrz kamienicy przy ul. Floriańskiej 28.

Część apartamentu klasycystycznego z pierwszej ćwierci w. XIX (3 sale na I piętrze) została z inicjatywy Powszechnej Spółdzielni Spożywców poddana gruntownemu remontowi, w czasie którego dokonano odkrycia i konserwacji polichromii ściennej klasycystycznej w jednej z sal, wykonanej w technice wapiennej. Na dekorację malarską składają się dwa duże krajobrazy w otoczeniu boniowania, z których jeden przedstawia scenę przy studni w okolicy Tivoli a drugi fantastyczny widok nadmorski z ruinami na pierwszym planie (ryc. 52 i 53). Nad drzwiami znajdują

się malowane supraporty, naśladujące płaskorzeźby, przedstawiające grupy osób w strojach antycznych. Ozdoby sali dopełnia polichromia na suficie (rozeta oraz pas z wicią roślinną). Całość dekoracji utrzymana jest w tonacji ugrowo-umbrowej. Autor i dokładna data powstania polichromii nie są znane. W dwóch dalszych pokojach znajdują się skromne boazerie nad kominkiem i między oknami, mieszczące lustra oraz obrazy przedstawiające pejzaże. Nadto w obu salach znajdują się supraporty malowane na płótnie o podobnej tematyce i pochodzące z tego samego czasu co pozostała dekoracja. Prace przy freskach (w sali pierwszej) polegały na usunięciu późniejszych tynków, zabezpieczeniu za pomocą zastrzyków i mosiężnych gwoździ, odczyszczeniu i punktowaniu. Supraporty w sali drugiej i trzeciej poddane zostały prasowaniu, odczyszczeniu, punktowaniu i zabezpieczeniu werniksem. Wszystkie sale otrzymają jednolite stylowe wyposażenie (świeczniki, stoły i krzesła, dywany). Prace zostały wykonane przez Pracownię Malarstwa i Rzeźby P.K.Z. w Krakowie pod kierunkiem prof. M. Słoneckiego. Lokal po całkowitym ukończeniu prac P.S.S. przeznaczyla na świetlicę, czytelnię oraz klub Technika i Racjonalizatora. Należy podkreślić niezmiernie pozytywne stanowisko prezesa P.S.S. i Rady Nadzorczej do sprawy konserwacji tego lokalu, umożliwiające osiągnięcie tak pięknego wyniku.

Rzeźby z XVI i XVII w. z Ogrojca przy Kościele Bożego Ciała na Kazimierzu.

Grupa Ogrojca złożona z drewnianych rzeźb przedstawiających Chrystusa, anioła i dwóch świętych Ap., pochodząca z XVII w. oraz grupa kalwaryjska Matki Boskiej i św. Jana Ap. z XVI w. wykazywały silne zniszczenie (częściowo spróchnienie) oraz przemalowanie a nawet ślady uszkodzeń na skutek pożaru. Konserwacja zaplanowana jeszcze przez Konserwatora Wojewódzkiego została starannie przeprowadzona przez Pracownię Malarstwa i Rzeźby P.K.Z. w Krakowie.

J. Lepiarczyk

WOJEWÓDZTWO KRAKOWSKIE

Prace konserwatorskie w województwie krakowskim¹ w latach 1952—53 rozwijały się zasadniczo w dwóch kierunkach:

¹ Por. sprawozdanie za lata 1950—51 w nr 3/4 1951 „Ochrony Zabytków“.